

УДК 81'373.611'282'37

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.46.2.2>**СЕМАНТИКО-СЛОВОТВІРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФЕМІНІТИВІВ
ВІДМАСКУЛІНАТИВНОГО ПОХОДЖЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ДІАЛЕКТІВ)****SEMANTIC AND WORD-FORMATION CHARACTERISTICS OF FEMINATIVES
DERIVED FROM MASCULINE BASES (A CASE STUDY OF DIALECTS)****Костриба О.В.,***orcid.org/0000-0003-2551-5046**докторка філософії (PhD) зі спеціальності «Філологія»,
асистентка кафедри української філології та суспільствознавчих дисциплін
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»***Парахоняк А.Р.,***orcid.org/0009-0007-9545-2972**студентка II курсу
Фахового коледжу Університету Короля Данила*

Стаття присвячена розкриттю специфіки функціонування фемінікону української мови на локальному рівні (на матеріалі діалектів Івано-Франківщини), що уможливило фіксувати мовні одиниці як важливе джерело для поповнення активного словникового складу сучасної української мови. Оскільки мова маркує інтенсифікацію перерозподілу соціальних ролей в суспільстві, то це свідчить про актуальність запропонованого дослідження.

Мета роботи – проаналізувати семантику та структурні особливості фемінітивів Прикарпатського й суміжних регіонів.

Методологічну базу розвідки становлять методи суцільної вибірки, описовий, структурно-семантичний і соціодемографічний методи. Також застосовано кількісний аналіз, методи індукції, дедукції та синтезу.

У дослідженні теоретично осмислено суть поняття «відмаскулінативний фемінітив», окреслено територіальне поширення аналізованих мовних одиниць південно-західного наріччя (гуцульського, наддністрянського, бойківського, покутсько-буковинського говорів) з урахуванням територіальної взаємодії діалектів та говірок, водночас здійснено комплексний аналіз фемінітивів у семантичному та словотвірному аспектах.

У роботі проаналізовано 205 відмаскулінативних фемінітивів, визначено способи творення досліджуваних одиниць (морфологічний (різновиди – суфіксація, флексація, префіксально-суфіксальний спосіб, словоскладання) та субстантивізація), встановлено дев'ять лексико-семантичних груп (подекуди – семантичні підгрупи).

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в деталізуванні словотвірних особливостей фемінітивів і з'ясуванні позамовних чинників їхньої появи. Особливої уваги потребує соціолінгвістичний аспект функціонування фемінікону, зокрема аналіз взаємозв'язку між назвами жінок та гендерними ролями в соціумі.

Ключові слова: діалект, відмаскулінативний фемінітив, семантика, лексико-семантична група, словотвір, словотворчий засіб.

The article is devoted to revealing the specifics of the functioning of feminine nouns in the Ukrainian language at the local level (based on the dialects of the Ivano-Frankivsk region), which has made it possible to identify linguistic units as an important source for enriching the active vocabulary of modern Ukrainian. Since language reflects the intensification of the redistribution of social roles in society, this confirms the relevance of the study.

The aim of the study is to analyze the semantics and structural features of feminatives in the Prykarpattia region and adjacent areas.

The methodological framework of the research includes the continuous sampling method, as well as descriptive, structural-semantic, and sociodemographic methods. Quantitative analysis, along with induction, deduction, and synthesis, was also applied.

The study provides a theoretical interpretation of the concept of feminatives derived from masculine bases, outlines the territorial distribution of the analyzed linguistic units within the Southwestern dialect group (Hutsul, Upper Dniester, Boyko, and Pokuttia-Bukovyna dialects), taking into account their interaction. It also substantiates the need for a comprehensive semantic and word-formation analysis of feminatives.

The paper analyzes 205 feminatives derived from masculine bases and identifies the methods of their formation (morphological – suffixation, inflection, prefix-suffix formation, compounding – and substantivization). Nine lexico-semantic groups (and, in some cases, subgroups) have been established.

Prospects for further research include a more detailed analysis of word-formation features and clarification of the extralinguistic factors influencing their emergence. Special attention should be paid to the sociolinguistic aspect of feminatives, particularly the relationship between female designations and gender roles in society.

Key words: dialect, feminatives derived from masculine bases, semantics, lexico-semantic group, word formation, word-formation means.

Постановка проблеми. Науковий інтерес до вивчення явища лінгвофемінізації зростає з огляду на відкритість та динамічність мови, соціальні перерозподіли ролей у суспільстві. Водночас фемінітивотворення в українській мові не є новим явищем з урахуванням діахронійної традиції функціонування назв на позначення жінок, маркованих зокрема територіальною специфікою їхнього послуговування, адже вживання фемінітивів становить «<...> повернення до витоків української мови і її початкових особливостей <...>» [7]. Тому сьогодні є актуальним інтерпретування похідних відмаскулінативних фемінітивів діалектного ареалу Прикарпаття та суміжних регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фемінітиви на історичному й сучасному мовних зрізах стали об'єктом наукових розвідок в аспектах семантики, словотвірних характеристик, а також соціолінгвістичних учень, які досліджували такі лінгвісти: А. Архангельська [1], М. Брус [3; 4; 5; 6], Г. Касім [9], Л. Кислюк [10], І. Ковалик [11], Т. Коць [12], а також І. Бодра [13], Л. Вакулович [7], В. Заєць [8], Н. Кочукова [13], Н. Назаренко [7], І. Регушевська [7] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Пропонована робота належить до контексту зацікавлень наукової спільноти, отож вагомо встановити лексико-семантичні групи й зафіксувати способи творення та словотвірчі засоби фемінітивів локально визначеного діалектного ареалу, що доповнить уже наявні здобутки мовознавчих напрацювань.

Постановка завдання. Метою розвідки є проаналізувати фемінітиви Прикарпатського й суміжних регіонів в аспекті структурно-семантичних особливостей.

Реалізування мети передбачає розв'язати такі завдання: 1) інвентаризувати відмаскулінативні фемінітиви та сформувати картотеку; 2) висвітлити в лінгвістичному ключі поняття «відмаскулінативний фемінітив»; 3) окреслити територіальне поширення досліджуваних мовних одиниць південно-західного наріччя; 4) з'ясувати лексико-семантичні групи фемінітивів; 5) встановити специфіку вивідності дериватів та словотвірні характеристики зазначених одиниць.

Об'єкт дослідження – відмаскулінативні фемінітиви діалектів Прикарпаття та суміжних регіонів.

Предмет розвідки становить семантика та структурні особливості вказаних дериватів.

Матеріалом дослідження слугувала картотека відмаскулінативних фемінітивів, яка

налічує 205 одиниць, інвентаризованих на базі словників, які фіксують лексеми, поширені здебільшого в межах Івано-Франківщини: 1) Гавука П. Д. Тлумачний словник гуцульських говірок (2017); 2) Голянич М. Мовний портрет села Тюдів (наук. ред. П. Ю. Гриценко; 2018–2022; у 2 т.); 3) Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові (відп. ред. В. Грещук; 2019–2020; у 2 т.); 4) Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок (1984); 5) Шило Г. Наддністрянський регіональний словник (відп. ред. Л. Полюга, Н. Хобзей; 2008); 6) Словник буковинських говірок (за заг. ред. Н. В. Гуйванюк; 2005); 7) опитувальник (уродженці / жителі Прикарпаття).

Методи дослідження. Для аналізу застосовано такі методи та прийоми: метод суцільної вибірки й соціодемографічний метод (збір мовного матеріалу), описовий метод (планомірний опис характеристик аналізованих явищ), зіставний метод (порівняння фемінітивів та їхнє класифікування), структурно-семантичний метод (встановлення мотиваційної специфіки й засобів творення дериватів), загальнонаукові методи, зокрема кількісних підрахунків, індукції, дедукції, синтезу.

Виклад основного матеріалу. Засадничі аспекти дослідження назв жінок (*фемінітивів* [3], *фемінативів* [1], *назв моцій* [10], *назв істот жіночого роду*, *назв жіночого роду* [11] тощо) передбачають врахування категорії жіночності (фемінітивності), яка проявляється на словотвірному, лексичному, граматичному рівнях мови [3, с. 10–42] та яку актуально вивчати у взаємодії двох перших на базі діалектного пласту мови, що підтверджує наявність мовознавчих праць такого штибу, які здійснила М. Брус на прикладі північного наріччя, а також гуцульського говору [4; 5; 6].

У розвідці акцентовано на реалізації семантико-словотвірних особливостей фемінітивів діалектного ареалу (205 од.), репрезентованого здебільшого на території Прикарпаття. На думку М. Бігусяка, «у межах Івано-Франківщини можна виокремити шість контактних діалектних зон: бойківсько-гуцульську, бойківсько-наддністрянську, гуцульсько-покутську, покутсько-наддністрянську, покутсько-буковинську, а також зону скупчення трьох говорів – бойківсько-гуцульсько-покутську <...>» [2, с. 31].

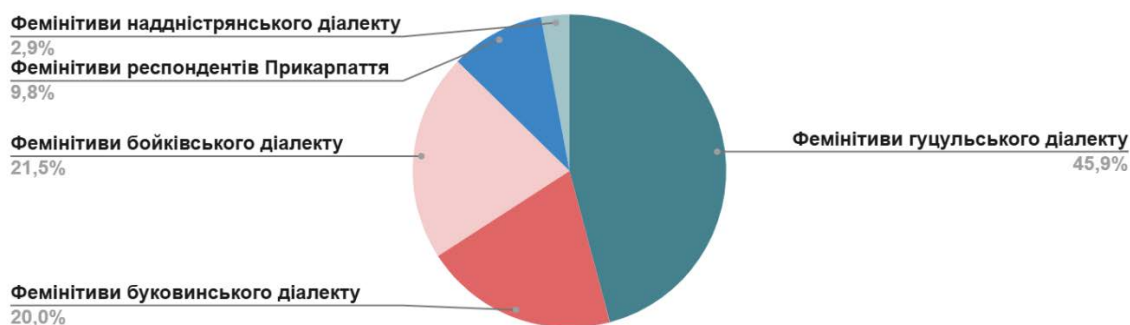
Отож у роботі проаналізовано фемінітиви південно-західного наріччя (гуцульський, наддністрянський, бойківський, буковинський говори), проте зона поширення слів з огляду на контактність говорів може охоплювати й інші терито-

рії. Так, вивчаючи фемінікон північного наріччя, М. Брус зазначає, що фемінітивам властиві спільні риси з фемінітивами сусідніх наріч та говорів [4], а також вважаємо, що частину буковинських слів можна віднести до покутсько-буковинського діалекту, а саме: південно-західні території Чернівецької області (Вижницький, Путильський, частково Сторожинецький, Кіцманський регіони).

Мовний матеріал дослідження по-різному актуалізований в діалектах Івано-Франківщини

та прилеглих територій: гуцульський діалект (94 од.), буковинський діалект (41 од.), бойківський діалект (44 од.), мововжиток респондентів Прикарпаття (20 од.), наддністрянський діалект (6 од.) (див. Діаграму 1).

Під відмаскулінативними фемінітивами, які є об'єктом наукового зацікавлення, розуміємо субстантиви на позначення осіб жіночої статі, утворені безпосередньо від іменників на позначення осіб чоловічої статі й опосередковано через суб-

Діаграма 1. Відсоткове співвідношення фемінітивів у говорах Прикарпаття та суміжних регіонів

стантивовані присвійні прикметники з маскулінативним змістом. Проілюструємо: *фамільянтка* (Родичка) ← *фамільянт* (Хто перебуває у спорідненості з ким-небудь, родич), *Василишина* (респ.) (субст.) (*Дружина Василя) ← **Василишина*¹ ← **Василь*.

Вагомим аспектом інтерпретування фемінітивів є встановлення лексико-семантичних груп (ЛСГ), на що вказують праці М. Брус [3], Г. Касім [9] та інших.

З огляду на різноманітність семантики лексем зі значенням осіб жіночої статі виокремлюємо дев'ять ЛСГ, сформованих на базі інваріантних і варіантних значень (за умови фемінітивного змісту) лексем. Зауважимо, що фемінітиви в різних значеннях можуть належати до відмінних ЛСГ²: *мордунка* (бойк.) (1. (Про жінку) Вбивця) – «назви жінок за професією», *мордунка* (бойк.) (2. Дружина вбивці) – «назви жінок на позначення свояцтва, родинних зв'язків». Водночас залежно від ступеня узагальнення деякі фемінітиви експлікують ознаки кількох ЛСГ, тож беремо до уваги домінуючу на наше переконання. Наприклад, фемінітив *нехарниця* / *нехарниця* / *нихарниця* /

нихарниця (покут.-буков.) (знев., згруб. Нечепура, неохайна, неакуратна жінка) є складником групи «назви жінок з негативним значенням», але його доцільно також розглядати в межах об'єднання «назви жінок за зовнішністю».

Назви жінок на позначення свояцтва, родинних зв'язків (99 од.): *назви дружин за іменем чоловіка* (26 од.): *Адамова* (респ.) (*Дружина Адама), *Влоткова* (респ.) (*Дружина Влотка), *Ілачеха* (гуцул.) (Дружина Ілака), *Петрунева* (респ.) (*Дружина Петра), *Штефаниха* (респ.) (*Дружина Штефана), *Юзефчина* (респ.) (*Дружина Юзефа) та ін.; *назви дочок* (13 од.): *байстриця* (гуцул.) (зневажл. Байстричка, нешлюбна дочка), *єдиначка* (покут.-буков.) (Єдина дочка), *зведенячка* (бойк.) (Дівчина з пари зведених), *копилиця* (покут.-буков.) (Позашлюбна дочка), *пасербиця* (бойк.) (Нерідна дочка), *побуренниця* / *побуряниця* (покут.-буков.) (Позашлюбна дитина жіночої статі) та ін.; *загальні назви дружин за загальними назвами чоловіків* (11 од.): *владителька* (бойк.) (Жін. до *влатитель*), *газдиня* / *газдиня* (гуцул.) (1. Жін. до *газда* 1. 2. Жін. до *газда* 3; жінка, людина. 3. Жін. до *газда* 4; дружина), *домарька* (бойк.) (Жінка, яка працює вдома, коло хати), *доматорка* (гуцул.) (Жінка, яка доглядає за господарством), *обхідниця*

¹ Фемінітиви зчаста утворені від форм маскулінативів, які реконструйовані з огляду на відсутність лексикографічного опису в аналізованих нами джерелах і відповідях респондентів.

² Це пояснює невідповідність між кількістю аналізованих мовних одиниць та реалізацією фемінітивних значень у межах лексико-семантичних груп та семантичних підгруп.

(бойк.) (Господиня), *хазяїна* (респ.) (Те саме, що хазяйка) та ін.; *назви дружин за професією чоловіка* (11 од.): *княгиня* (бойк.) (Війтиха, дружина війта), *ковалиха* (респ.) (*Дружина ковала), *коновкариха* (гуцул.) (Дружина коновкаря), *мандаториха* (гуцул.) (Дружина мандатора), *попаде* (респ.) (*Дружина попа), *фешторька* (покут.-буков.) (заст. Дружина лісника), *фірманка*² (покут.-буков.) (Дружина фірмана) та ін.; *назви жінок позашлюбного становища* (10 од.): *гониця / гоница* (гуцул.) (1. *зневажл.* Жінка, що перебуває у позашлюбному зв'язку з чоловіком, любовниця; жінка сексуально непристойної поведінки), *любаска* (покут.-буков.) (Коханка), *навірниця* (покут.-буков.) (Жін. до *навірник*), *одовиця* (гуцул.) (Вдова (Удова). Жінка, яка після смерті чоловіка вдруге не виходила заміж), *розвідниця / розвідниця* (покут.-буков.) (Жінка, яка розлучилася з чоловіком), *розхідниця* (покут.-буков.) (Див. *розвідниця*) та ін.; *назви тіток* (8 од.): *братова* (гуцул.) (Дружина, жінка брата), *вуйна* (наддністр.) (Дружина брата матері), *вуйчина* (наддністр.) (Див. *вуйна*), *стрийна* (бойк.) (Жінка батькового брата), *татачка* (покут.-буков.) (Батькова сестра) та ін.; *назви жінок релігійної та народної обрядовості* (6 од.): *батькова* (покут.-буков.) (обр. Дружина весільного батька), *кума* (респ.) (Дружина кума), *нанашка* (покут.-буков.) (рідк. 1. Хрещена мати, свідок при реєстрації народження дитини. 2. Весільна мати), *похресниця* (бойк.) (Хрещена дочка), *старостіна* (респ.) (*Дружина весільного старости), *фійнка* (респ.) (*Похресниця) та ін.; *назви двоюрідних / троюрідних сестер* (5 од.): *братаниця* (наддністр.) (Дочка брата), *братанка* (гуцул.) (Дочка брата. Племінниця), *відуйчанка* (бойк.) (Троюрідна сестра по дядькові), *вітстричанка* (бойк.) (Троюрідна сестра по стрийкові), *первачька* (гуцул.) (Двоюрідна сестра в другому); *група узагальнених назв жінок-родичок, жінок-своячок* (4 од.): *кревнячка* (гуцул.) (Жін. до *кревняк*), *родичка* (бойк.) (Сестра), *сусідиця* (бойк.) (Сусідка), *фамільянтка* (покут.-буков.) (Родичка); *назви наречених / невісток / коханих* (3 од.): *кнегиня / книгиня / княгиня* (гуцул.) (Жін. до *книзь*; наречена), *любця* (бойк.) (Кохана), *переймачка* (наддністр.) (Жінка, яку прийняли в дім чоловіка за невістку); *назви племінниць / онучок* (2 од.): *братанна* (бойк.) (Племінниця по братові), *внучка* (бойк.) (Див. *унук*).

Назви жінок з негативним значенням (33 од.): *бісиця* (гуцул.) (3. *перен.* Про злу, сварливу, підступну жінку), *звідниця* (бойк.) (Обманщиця), *капарниця* (наддністр.) (Неохайна жінка;

нехлюя), *спльотниця* (покут.-буков.) (Пліткарка), *фарійонка* (гуцул.) (Жін. до *фарійон*; інтриганка, пліткарка) та ін.

Назви жінок за професією (25 од.): *громадінниця* (гуцул.) (Жін. до *громадінник*; жінка, що громадить сіно, отаву), *дерехторька / дьирехторька* (гуцул.) (Директор. Керівник закладу, підприємства), *дохторка* (бойк.) (Лікарка), *жалібниця / желібниця / желібнице* (покут.-буков.) (4. *заст.* Жінка, яку колись наймали багаті сім'ї, щоб розжалобити учасників похоронної процесії), *жовнерка*² (покут.-буков.) (Солдатка), *кухарька* (гуцул.) (Кухарка. Людина, яка вмє готувати їжу), *писанчарка* (бойк.) (Див. *писарка*), *плавачка* (покут.-буков.) (1. Жінка чи дівчина, що добре плаває) та ін.

Назви жінок за зовнішністю, фізичним станом (14 од.): *бісниця* (гуцул.) (4. *перен.* Про дівчину, жінку, що причаровують своєю вродою, красою), *боцмачька* (гуцул.) (Пох. від *боцмачь* (про особу жін. статі)), *кудлачька* (гуцул.) (Пох. від *кудлачь* (про особу жін. статі)), *лабачька* (гуцул.) (Ім. жін. р. від *лабачь*), *лицачька* (гуцул.) (Ім. жін. р. від *лицачь*), *хлоп-дівка* (гуцул.) (Про дівчину, наділену великою фізичною силою) та ін.

Назви жінок міфологічного, ірреального світу (14 од.): *бісниця* (гуцул.) (Див. *бісиця* (у 1, 2, 5 знач. – *прим. наша*)), *випулінка* (гуцул.) (*зневажл.* Прізвисько персонажа твору), *віддойниця* (бойк.) (Чарівниця, що відбирає молоко у корів), *знахирійка* (бойк.) (Знахарка), *мольфарка* (покут.-буков.) (*заст.* Чаклунка), *опириця* (бойк.) (Жінка-упир) та ін.

Назви жінок за майновим становищем (14 од.): *бідниця* (гуцул.) (1. Жін. до *бідник 1*), *богачка* (бойк.) (1. Багачка. 2. Дочка багача), *дідичка* (*заст.* У Галичині – власниця маєтку), *довжниця* (Боржниця), *майитниця* (бойк.) (Багачка), *панівна* (покут.-буков.) (*заст.* Панянка, пані), *панка* (респ.) (Те саме, що пані), *стариця* (покут.-буков.) (Жебрачка) та ін.

Назви жінок за віком (9 од.): *бахуриця* (покут.-буков.) (*згруб.* Дівчисько, дівчина-підліток), *версниця* (бойк.) (Ровесниця), *верстачька* (Ім. жін. р. від *верстак*), *вуйна* (гуцул.) (2. Доросла чи стара жінка взагалі), *молодиця* (бойк.) (1. Молодиця), *старцунка* (бойк.) (*зневажл.* Стара баба) та ін.

Назви жінок за місцем проживання (6 од.): *баденка* (гуцул.) (Жителька, уродженка низинного населеного пункту), *верховинка* (гуцул.) (Жін. до *верховинець*), *гуцулка* (гуцул.) (1. Імен. ж. роду від *гуцул.*), *канадничка* (покут.-буков.) (Жінка, що була в Канаді), *косів'янка* (гуцул.) (Жителька

Косова), *лючінка* (гуцул.) (етногр. Мешканка с. Люча).

Назви жінок за національністю (4 од.): *вермінка* (гуцул.) (Вірменка), *волошка* (гуцул.) (Жін. до *волох*), *жидівка* (гуцул.) (образл. Єврейка), *маскалька* (гуцул.) (Росіянка).

Під час лексико-семантичного групування відмаскулінативних фемінітивів словниковий опис зчаста зберігає вказівку на врахування значеннєвої структури твірного слова, яка може по-різному входити в семантику деривата, що зумовлено дивергентно-конвергентними відношеннями в діаді «твірне – похідне». На вагомості аспекту семантичної структури фемінітивів – однозначності та багатозначності – наголошує науковиця М. Брус [3, с. 35].

Однозначність змісту дериватів здебільшого зумовлена моносемантичністю твірного слова: *розвідниця* / *розвідниця* (покут.-буков.) (Жінка, яка розлучилася з чоловіком) ← *розвідник* (Чоловік, який розлучився з дружиною). Зрідка однозначність деривата зумовлена входженням кількох значень твірного в семантичну структуру похідного: *фірманка*² (покут.-буков.) (Дружина фірмана) ← *фірман* (заст. 1. Людина, яка править кінним екіпажем; візник. 2. Той, хто доглядає коні та їздить ними; їздовий).

Фіксуємо фемінітиви, які повністю ввібрали значення твірного, наприклад, *нанашка* (гуцул.) (1. обряд. Хрещена мати. 2. Старша чужа жінка) ← *нанашко* (1. обряд. Хрещений батько. 2. Старший, чужий чоловік) та інші.

Деякі похідні фемінітиви розвивають свої значення, не переймаючи їх від мотивувального слова, що свідчить про тяжіння до багатозначності та природності творення: *гонниця* / *гонниця* (гуцул.) (1. *зневажл.* Жінка, що перебуває у позашлюбному зв'язку з чоловіком, любовниця; жінка сексуально непристойної поведінки. 2. *Назва корови у період годування*) ← *гоній* (лайл. Чоловік, що перебуває в позашлюбному зв'язку з жінкою, любовник; чоловік сексуально непристойної поведінки). Наведемо інші приклади: *плавачка* (покут.-буков.) (1. Жінка чи дівчина, що добре плаває. 2. *Течія, спричинена проривом греблі чи дамби*) ← *плавак* (Плавець), *молодиця* (бойк.) (1. Молодиця. 2. *Дерев'яний обруч під хусткою заміжної жінки*) ← *молодик* (Молодик). Варіантні значення аналізованих слів не мають фемінітивного змісту, радше йдеться про тяжіння до розчеплення полісемантичних лексем на омоніми.

Дериват твориться із урахуванням, з одного боку, семантичного входження твірного в зна-

ченнєву структуру похідного, з іншого – завдяки привнесенню нових смислів засобами словотворення. Отож досліджувані фемінітиви постали морфологічним способом (195 од.) та субстантивацією (10 од.).

Суфіксація є найпродуктивнішою (182 од.): -к(а)³: *брехач-к(а)* (бойк.), *віжлун-к(а)* (гуцул.), *дерехторь-к(а)* / *дъирехторь-к(а)* (гуцул.), *єдиначь-к(а)* / *їдиначь-к(а)* / *одиначь-к(а)* (гуцул.), *чіна-тарь-к(а)* (гуцул.); -ниц(я)/-ниц(а) / -ниц(є): *безлиш-ниц(я)* (гуцул.), *капар-ниц(а)* (покут.-буков.), *нехар-ниц(а)* / *нехар-ниц(я)* / *нихар-ниц(а)* / *нихар-ниц(я)* (покут.-буков.), *парастас-ниц(а)* (покут.-буков.), *обхід-ниц(я)* (бойк.); -сх(а)/-их(а)/-іх(а)/-іх(а): *коновкар-их(а)* (гуцул.), *Андрій-іх(а)* (гуцул.), *Никола-іх(а)* (гуцул.), *Пантел-их(а)* (гуцул.), *Штефан-их(а)* (респ.); -иц(я)/-иц(а): *біс-иц(я)* (гуцул.), *гон-иц(я)* / *гон-иц(а)* (гуцул.), *лякан-иц(я)* (гуцул.), *йороп-иц(а)* (покут.-буков.), *опир-иц(я)* (бойк.); -ин(я): *газд-ин(я)* / *газд-ин(я)* (гуцул.), *кнег-ин(я)* / *книг-ин(я)* / *княг-ин(я)* (гуцул.), *газд-ин(я)* (наддністр.), *газд-ин(я)* (покут.-буков.), *газд-ин(я)* (бойк.), *господ-ин(я)* (бойк.), *княг-ин(я)* (бойк.); -н(а): *вуй-н(а)* (наддністр.), *стрий-н(а)* (покут.-буков.), *пан-н(а)* (бойк.); -ін(а): *старосьць-ін(а)* (бойк.), *хазяї-ін(а)* (респ.); -ш(а): *мандатор-ш(а)* (гуцул.), *дохтор-ш(а)* (покут.-буков.); -ад(є): *поп-ад(є)* (респ.); -анк(а): *брат-анк(а)* (гуцул.); -анн(а): *брат-анн(а)* (бойк.); -ачк(а): *тат-ачк(а)* (покут.-буков.); -єнк(а): *бад-єнк(а)* (гуцул.); -ийк(а): *знахір-ийк(а)* (бойк.); -івк(а): *жид-івк(а)* (гуцул.); -івн(а): *пан-івн(а)* (покут.-буков.); -уних(а): *Петр-уних(а)* (респ.); -усих(а): *Петр-усих(а)* (респ.).

Флексійний спосіб є малоактивним (11 од.): -(а)/-(я): *нанашк-(а)* (гуцул.), *нехлюї-(а)* / *нихлюї-(а)* (покут.-буков.), *одовиц-(а)* (покут.-буков.), *любіц-(я)* (бойк.), *кум-(а)* (респ.); -(і): *пан-(і)* (бойк.).

Непродуктивним є префіксально-суфіксальний спосіб (2 од.) (від- ... -анк(а) / віт- ... -чанк(а): *від-уйч-анк(а)* (бойк.), *віт-стри-чанк(а)* (бойк.)), а також словоскладання (1 од.), яке репрезентоване поєднанням іменників, де препозитивна основа *хлоп* характеризує домінуючу основу *дівка* (*хлоп-дівка* (гуцул.)).

При встановленні семантико-структурної вивідності відмаскулінативних дериватів, утворених субстантивацією (10 од.), на позначення осіб жіночої статі беремо до уваги опосередковану похідність фемінітивів, при цьому лакунарність ступеня творення

³ Засоби словотворення упорядковано за спаданням їхньої дериваційної активності.

слова реконструйовано (відтворено при-свійні прикметники, які постали за допомогою суфіксів -ин(а), -ов(а), -ев(а), -ишин(а), -чин(а)). Наприклад, *Лукенов(а)* (гуцул.) (субст.) (Дружина Лукена) ← * *Лукенова* ← * *Лукин*. Наведемо інші приклади: *братов(а)* (гуцул.), *батьков(а)* (покут.-буков.) *вуйчин(а)* (наддністр.), *Адамов(а)* (респ.), *Василев(а)* (респ.), *Василишин(а)* (респ.), *Влотков(а)* (респ.), *Петрунев(а)* (респ.), *Юзефчина* (респ.).

Висновки та перспективи. Згідно з результатами фемінітиви південно-західного наріччя (Прикарпатського та суміжних ареалів) (205 од.) представлені дев'ятьма лексико-семантичними групами: 1) назви жінок на позначення свояцтва, родинних зв'язків; 2) назви жінок з негативним значенням; 3) назви жінок за професією; 4) назви жінок за зовнішністю, фізичним станом; 5) назви жінок міфологічного, ірреального світу; 6) назви жінок за майновим становищем; 7) назви жінок

за віком; 8) назви жінок за місцем проживання; 9) назви жінок за національністю.

Семантична структура фемінітивів здебільшого однозначна, рідше – багатозначна: моносемантичність змісту зумовлена однозначністю твірного слова, зрідка йому властиві варіанти значень, які мотивують єдине значення фемінітива; полісемантичність дериватів спричинена входженням багатозначного твірного слова в значеннєву структуру похідного або ж деривати розвивають власні значення.

Фемінітиви утворені морфологічним способом (суфіксацією, рідше – флексацією, префіксально-суфіксальним способом, словоскладанням) та субстантивацією.

Перспективи дослідження полягають у деталізуванні аналізу творення фемінітивів, з'ясуванні позалінгвальних чинників виникнення, необхідності вивчення фемінітивів діалектного ареалу як соціолінгвістичного феномена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Архангельська А. *Femina cognita*. Українська жінка у слові й словнику : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 444 с.
2. Бігусяк М. Покутсько-буковинське побужжя в контексті передкарпатських ареалів. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Мовознавство*. 2014. Вип. II (24). С. 30–36.
3. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування : монографія. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 440 с.
4. Брус М. Фемінітиви північного наріччя української мови. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/f4290bd5-eb14-4d48-bb03-74b922125c9b/content> (дата звернення: 29.11.2025).
5. Брус М. П. Гуцульські фемінітиви: семантика і структура. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. 2010. Вип. XXV-XXVI. С. 67–72.
6. Брус М. П. Словотвір фемінітивів-гуцулізмів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2010. Вип. 6. С. 18–23.
7. Вакулович Л., Назаренко Н., Регушевська І. Фемінітиви в українській мові як відображення суспільних викликів сьогодення. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. Вип. 1(208). С. 61–66.
8. Заєць В. Г. Словотвірні типи фемінітивів сучасної прози та літературна норма. *Philological Sciens*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/slovotvirni-tipi-feminitiviv-suchasnoyi-prozi-ta-literaturna-norma/viewer> (дата звернення: 27.11.2025).
9. Касім Г. М. Нові фемінітиви в сучасних українських ЗМІ. *Слов'янський збірник*. 2018. № 22. С. 70–77.
10. Кислюк Л. П. Жінка-космонавт чи космонавтка? (до проблеми норми творення назв осіб жіночої статі). *Культура слова*. Київ : Інститут української мови НАН України. 2013. № 78. С. 114–118.
11. Ковалик І. І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. *Питання українського мовознавства*. Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1962. Кн. 5. С. 3–34.
12. Коць Т. А. Словотвір назв осіб жіночого роду в українській літературній мові: між нормою і деструкцією. *Культура слова*. 2023. № 99. С. 96–111.
13. Кочукова Н. І., Бодра І. А. Функціонування фемінітивів у мові українських інтернет-видань. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. 2019. № 12. С. 90–93.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА ПОЗНАЧЕНЬ:

ЛСГ – лексико-семантична група

нарядкові цифри ^{1, 2...} – маркери омонімів

респ. – респондент

рядкові цифри 1, 2... – фіксатори лексико-семантичних варіантів

субст. – субстантиват

* – реконструйоване слово та його значення, відсутнє в джерельній базі

← – напрямок словотвірної вивідності

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026